

Art. 27. In electione regis Armorum, *Toison d' Or* dicti, procedetur, ut de Theſaurario & Secretario dictum est, ſeque ſequenti jurejurando obstringet: ſe nempe inquiturum in ſublimia & præclara Ordinis Equitum facta, & ſine omni favore, amore, odio, ſine damni aut utilitatis aut alterius affectûs reſpectu daturum eſſe veram de his relationem Secretario Ordinis, ut in factos & commentaria inferantur.

Art. 28. Item quod ritè & fideliter obiturus ſit legationes, quæ ſibi injunctæ fuerint; quod obedientiam Supremo & Equitibus in rebus omnibus ad dictum Ordinem pertinentibus præſtiturus, neminiquè ea, quæ ſecreta eſſe oportebit, ſit evulgaturus; ac poſtremò partes muneris ſui ſe in omnibus ſedulò & fideliter obiturum promittet.

C A P U T VI.

De Equeſtribus Ordinis Comitibus, ac primùm quidem de Magnificis Sacrorum Solemniis & olim à Philippo Bono inſtitutis, & hodie- dum in Cæſarea hac urbe ab Ampliſſimo hoc Ordine celebrari ſolit.

§. I.

De Magnificis ſacrorum ſolemniis primo olim Comitiorum triduo celebratis.

TAmetsi in his ipsis, quas modò attulimus, nobiliſſimi hujus inſtituti legibus, in ſua capita ab Authore diſtinctis, ea ferè omnia, quæ ad plenam comitiorum celebrari olim ſolitorum cognitionem pertinere videntur, & ſingillatim recenſita, & dilucidè explicata ſint hætenus; nihilo tamen ſeciùs nonnullam me initurum gratiam à benevolo læctore ſpes erat, ſi quæ latiùs ibi diſperſa ſunt, hîc ego in unam veluti tabulam collecta proponerem. Itaque ut ab ovo rem ordiar: conſtituerat quidem primùm Ordinis inſtitutor Philippus annis ſingulis, feſtâ Divi Andrææ luce Generalia Ordinis Comitia celebrare; verùm quod & ipſam hanc Comitiorum frequentiam, & hiberni temporis rigorem gravia eſſe Sodalibus, affectæ præſertim ætatis, videbat; ita utrumque temperavit, ut non niſi ſingulis trienniis ea convocari deberet, & quidem in alteram menſis Maji diem, in locum à Supremo Ordinis Principe pro rerum opportunitate deſignandum, ſtatuerit: quod tamen ipſum tempus vel protrahere, vel contrahere Supremus poſſet, modò ne intra ejuſdem anni ſpatium repeteretur Conventus. Cui Patris decreto illud inuper Carolus Audax Philippi filius & ſucceſſor adjecit, ut parte quoque anni quacunque celebrari hæc Comitia poſſent; ad quorum tamen celebrationem decernendam ſex minimùm Equitum conſenſu opus Principi erat, ut teſtatur Laurentius Blioul in ſuo ordinis ceremoniali, n. 1.

Ut verò conſtare certius Equitibus poſſet, quo tempore eſſent celebranda hæc Comitia Ordinis; miſſis ad ſingulos literis benevolentia plenis invitari eoſdem multò antè à Supremo oportebat, locumque futuro Generali Conventui deſignari: unaque defunctorum, poſt Comitia ultima, Equitum nomina perſcribi ſingulis, poſtularique, ut totidem aliorum ſibi virorum nobilium, qui deligi in defunctorum locum poſſent, nomina in ſcheda propria manu ſubſcripta, & ſigillò proprio ritè obſignata ſubmittant; ſimulque ſi venire ipſi (præſertim ſi Reges, Duces, Principes, aut Equites exteri erant) legitimis de cauſis non poſſent; Vicarium quempiam ex iis, qui Comitibus interfuturi erant, Equitibus maturè conſtituant, ita, ut tempori adhuc reſcribere deſtinati Vicarii poſſint; poſſint-

*Hic Carolus Quintus est,
Cujus unica laus est fuisse Maximum.
Is, postquam orbem omnem peragrando victorijis
Heroes ante se omnes præcelluit;
De ipso tandem Carolo omnium victore triumphas
ut ne quis posterorum superare Carolum posset,
obtinet.*

possintne in se Vicarii munus suscipere: ut si quis fortè non possit, alius constituit adhuc ante Comitiam valeat, qui ejus loco, quæ faciendæ sunt, præstet. Poterátque & ipse Supremus valetudinis aut negotiorum causâ impeditus ex Equitibus cuiusdam vices suas committere, qui Vicariâ in his Comitibus autoritate præesset. Illi autem Vicarii & eorum, quorum vices agebant, excusabant absentiam; & eorum sedes occupabant; & donaria eorum loco inter sacrificia offerebant; & laudes item aut reprehensiones pro absentibus excipiebant; & multas subibant; & quidquid præstari leges jubent, Vicario nomine exequuntur; ac demum quidquid actum in Comitibus circa absentes fuisset, id per suum singulis Vicarium significari oportebat.

Et quoniam Philippus institutionem hujus Ordinis omnem ad DEI Omnipotentis obsequium virtutumque cultum jam inde à primo ejus exordio referebat. Sapienter sanè ipsos hos Generales Conventus (ceu præcipuas totius Ordinis solemnitates) à cultu Numinis auspicandas decrevit; utque ritu, quàm fieri posset, magnificentissimo obirentur, constituit. Quod ut fieret, vicenis circiter ante hæc festa diebus, tres à Supremo Episcopi, & novem ex præcipuæ Dignitatis Prælatibus evocabantur ad triduana hæc sacra Comitiorum munia obeunda. Appropinquante deinde Comitiorum tempore Rex armorum (*Toison d'Or* dictus) in Ecclesia eorum celebrationi destinata tabulas ligneas supra singulas Ordinis Equitum (tam vivorum, quàm post ultima Comitiam mortuorum) sedes affigebat, in quarum tabularum singulis singula Equitum nomina, tituli, & gentilitia visibantur insignia; eo tamen discrimine, ut vivorum Equitum insignia militari galeâ cristâque ornarentur supernè, defunctorum verò sine cristis & galea essent. Discrepabant & in eo hæc tabulæ, quòd ea, quæ supremo Ordinis Principi affigebatur, magnitudine reliquas omnes excederet; quæ verò Regibus, qui Confratres duntaxat Ordinis erant, apponebantur, primâ illâ minores, majores tamen cæteris essent; Ducum verò ac Principum nihil quidquam differrent à reliquis minoris dignitatis Equitum tabulis.

Titulorum porrò usus hic erat, ut ipsi primùm Ordinis supremo Principi, Cæsaribusque ac Regibus titulus adscriberetur: *Tresbaut, Tresexcellent, & Trespuissant Prince*, id est: *Celsissimus, Excellentissimus, & Potentissimus Princeps*. Imperii Electoribus aliisque Ducibus ac Principibus præcipuis, qui supremum exercebant dominium: neque Ordinis supremo Ditionis jure subiecti erant: *Haut & Puissant Prince*. Id est: *Celsus & Potens Princeps*. Ita videre est in libro à Joanne Baptista Maurice de Equitum horum insignibus conscripto, cui titulum fecit: *Le Blason des Armoiries de tous les Chevaliers de l'Ordre de la Toison d'Or*. ubi fol. 68. Titulum *Caroli Audacis* hujus Ordinis Supremi leges: *Tresbaut, Tresexcellent & Trespuissant Prince, Charles par la grace de Dieu Duc de Bourgogne &c.* fol. 107. Romanorum Imperatoris: *Tresbaut, Tresexcellent & Trespuissant Prince Frideric d'Autriche III. du nom, Empereur des Romains, & Roy d'Hongrie &c.* fol. 143. Regis: *Tresbaut, Tresexcellent & Trespuissant Prince François Roy de France I. du nom.* fol. 334. Ducis Electoris Imperii: *Haut & Puissant Prince Maximilian Comte Palatin du Rhein Duc des Deux Bavières, Electeur de l'Empire.* fol. 273. Ducis non Electoris: *Haut & Puissant Prince Erich Duc de Brunswick.* fol. 299. Principis: *Haut & Puissant Prince Sigismond Batory Prince de Transylvanie.* Cæterorum porrò Equitum nominibus (seu Ducibus si forent, seu Principibus) non nisi *Messire*, aut, Hispani si essent, *Don*, in iis insignium tabulis præponebatur. Ita apud eundem Maurice. fol. 272. videre est: *Don Jean d'Autriche Lieutenant Gouverneur, Capitaine General des Pays-Bas.* fol. 286. *Messire Alexandre Farnese Duc de Parme & de*

Plaisance, atque hic titulus *Messire* Equitibus dari universis etiam inferioris conditionis solebat.

Affigebantur autem hæ tabulæ, insignia Equitum, titulosque referentes in Ecclesiæ, ad solemnia Ordinis celebranda deputatæ, choro hoc ordine: ut *Supremi* tabula supremo ad latus chori (quod ingredientibus dextrum est) loco supra solium eidem Supremo paratum appenderetur: tum, si Imperator frater Ordinis esset, ejus insigne ad latus sinistrum è regione *Supremi* supra thronum ibidem erectum locabatur. Cæterorum Equitum tam Regum, quam inferioris Ordinis nobilium gentilitiæ tabulæ supra ipsa Canonorum subsellia utrinque ad hunc usum instructa pendebant; ita tamen, ut Reges sedes omnium primas post *Supremum* tenerent; cæteri post hos, juxta ordinem suæ electionis sederent; eâ tamen prærogativâ Ducibus concessâ, ut ante cæteros, eâdem cum illis die electos, Equites assiderent. Instruebanturque hæ sedes aulæis tapetibus ac pulvinis multo auro argentoque nitentibus, ut cujusque dignitas exigebat, magnificè: ac primo quidem die purpureum, secundo pulchrum, tertio colorem cramesinum referebant exceptis Equitum defunctorum subselliis; quæ, si Regum erant, pannus sericus niger aurò intertextus; si inferioris Ordinis, pannus itidem sericus niger, sed absque ullâ auri texturâ, obtegebat.

Hoc Ecclesiæ apparatu sic facto, Calendis Maij, qui interfuturi Comitibus erant Equites, post meridiem honoris ergò in aula *Supremi* priusquam ad sacrum Vesperarum officium is adisset, se purpureo Ordinis amictu induti sistebant; à quo vicissim multâ Comitatus accepti in Ordinem, quo procedendum illis in templum erat, ita se disponebant, ut quantò quisque senior Eques Ordinis esset, tantò locum *Supremo* propiorem alteri Equiti sociatus teneret, locò ultimò Ordinis Principi, qui sinè Comite procedebat, relicto. Atque dum ista ab Equitibus fiunt, is, qui Divinum in Ecclesia eâ die officium peracturus erat, Antistes sacram indutus trabeam ac pluribus sacrarii Custodibus, Sacerdotibus ac Cantore sacelli aulici, qui debito ante eum ordine in modum supplicationis præcedebant, Comitatus ex Ecclesia (ubi peragi debebant sacra munia) ad *supremi* Palatium se conferebat: veniensque ad atrium, in quo congregati Equites erant, relicto in ipso limine Sacerdotibus cæteris, solus omnes Equites præteriens ad *Supremum* adibat, porrectoque illi ibidem latice benedicto, eodem, quo venerat, ordine cum suis (ut in supplicatione publica fieri solet) Antiphonas pias in honorem Divi *Andree* Apostoli concinentibus in Ecclesiam, Sacris destinatam, redibat.

Interea dum Antistes ex aula revertitur, universi Equites (Rege armorum primùm cum Secretario, dein Thesaurario cum Ordinis Cancellario præcedentibus) ex atrio descendentes, paratis in aulæ aditu equis conscensis, præscripto versùs Ecclesiam ordine, procedebant; ita, ut primum quidem tubicines & nobilitas aulica, tum ministri armorum, inde fecialium Magistri, atque aulæ Præfecti præcederent, hos deinde ministri Ordinis Equitesque ac *Supremus* sequerentur. In quo Processu illud præterea observabatur, ut si quis adesset Princeps sanguinis, is proximum, post Principem Ordinis, locum in equitando teneret; quem subinde Cancellarius aulæ, tum Cubicularii Principis, ac supplicum libellorum Magistri, universi equis vesti prosequerentur. Cæterum utrumque *supremi* Principis latus satellites suis cum hastis lanceisque stipabant.

Ubi hac cum comitiva ad templi limen Supremus pervenit, idem, qui supra, antistes à linteatis Sacerdotibus comitatus ad idem limen è templo descendens, Supremo rursus sacrum laticem, ac subinde insignem sacris lipsanis crucem osculandam porrigebat, eoque præstito se ad sacrarium recipiebat; Ministris Ordinis Equitibusque interea dum hæc fiunt, versus summam aram nonnihil procedentibus: ita tamen, ut ubi post acceptum sacrum laticem, habitamque cruci venerationem Supremus templum ingredi cæpit, Equites rursus omnes venerationis ergo versus eundem regrederentur, exceptumque insigni pompâ ad destinatam eidem sedem in duos utrinque ordines diducti comitarentur. Ubi postquam confedit; Equites pariter omnes, honore Principi habito, suas se in sedes, insignibus cujusque notatas, recipiebant, ibique rursus veneratione prius Principi exhibitâ, confidebant; quatuor item Ministri post honorem Principi similiter habitum prope ipsum Supremum in humiliores paulò (quàm cæterorum Equitum erant) sedes se demittebant ordine tamen dignitatis servatò. Licitumque erat Equitibus singulis, ut suum quisque ministrum honorarium sedi suæ adstantem haberet, quò uti eorum operâ, si quapiam in re esset opus, possent: admittebatürque & cæteræ nobilitati ad hunc Equitum chorum accessus, modò ne quis eorum se in ullam sive Equitum sive Ministrorum sedem locaret.

Cæterum postquam Equites confedere, vesperarum officium solemniter Antistes exordiebatur; atque ubi is sub Mariano Cantico *Magnificat* thus aræ adolebat, eodem thuris suffitu ipse quoque Supremus, & quidem solus, honorabatur; absolutoque sic Vesperarum Officio, Completorium quoque decantari cum altero quodam cantu artificio, in honorem Divi Andreae Apostoli concinnato, solebat. Post quæ eadem, quâ venerant, pompâ & Ordine in Aulam rursus Principis revertebantur.

Eadem Ceremoniæ, & Ordo, & amictus ratio (nisi quòd supplicatio Antistitis è templo ad aulam ad deferendum Principi laticem sacrum, fieri solùm primâ die solebat) servata est matutinis horis diei sequentis, quæ Maji dies secunda, Ordinis verò præcipua extitit; eâ siquidem Sacrosancta Missæ solemnia magnifico ritu in venerationem Divi Andreae Apostoli, Ordinis pariter & Burgundiæ totius Præcipui Patroni fiebant. Sub qua hæc præcipuè ceremoniæ usurpabantur, ut post Evangelium, à præcipuo eorum, qui aderant, Prælatorum decantatum, Evangeliorum liber ab eodem Principi Ordinis osculandus deducente armorum Rege, deferretur; ac incenso subinde thure Princeps idem, nemòque præterea Equitum, honoraretur. At verò quo tempore offerre Sacerdos, consecrandam deinde, hostiam solebat, eodem Rex Armorum in medium prodiens trinâ veneratione Supremo exhibitâ, his eum verbis altâ voce prolatis compellabat: *Treshaut, Tresexcellent, & Trespuissant Prince* (addebat hic alios quoque inscriptos ejus tabulæ titulos nominatim verò Capitis & Supremi) *venez à l'offrande*, id est: „Celsissime, Excellentissime ac Potentissime Princeps venite ad offerendum. „ Ac si non Princeps sed ejusdem tantum Vicarius præset Comitiis, tum Rex Armorum in fine addebat hæc verba: *Ou Procureur pour vous*: Id est, *vel Procurator pro vobis*, quæ verba itidem adjungebat, quoties Equitem ex absentibus aliquem evocaret.

Supremus autem sic evocatus, ubi suâ se cæpit è sede attollere, Equites Ordinis universi suis continuò è sedibus descendentes ante Principem in duas se lineas, per quas medius ille transire ad aram usque debuit, statuebant, manebantque, donec is depositis in ara sacrificialibus nummis ad suum rursus solium

revertisset. Qua in re illud quoque observari hinc convenit, quòd si quis Princeps sanguinis afforet, is à tergo Supremum sequens offerendum ab eo aurum in pelvi aurea argenteave ad aram usque deferret; si verò hujusmodi nullus haberetur, tum qui senio Ordinis Equites reliquos antecedeat, honorarium id Principi præstabat obsequium.

Supremo in solium sic reducto, Equites pariter suas sedes, honore priùs Principi habito, repetebant: quos subinde Rex Armorum ad eadem sacra donaria facienda, titulo quemque suo nominèque, vocabat; binos semper conjungens, hoc ordine: ut primùm quidem eum, qui primus in sede Supremo proximâ sedebat à dextris, eumque qui primum à sinistris locum tenebat, appellaret: qui vocati post venerationem debitam Principi Supremo exhibitam descendebant è sedibus, ac in medio chori spatio consociati, suâque pallia tenentes procedebant ad aram auream pro se quisque nummum oblaturi; quo factò in medium rursus chori spatium reduces, rursusque se Principi inclinantes sedes suas repetebant, ibique alterâ rursus venerationis significatione Ordinis Supremo exhibitâ confidebant. Sub hæc alii duo, qui proximè his affidebant, evocabantur, paribusque cerimoniis usi in sedes suas redibant. Id quod etiam deinceps est observatum à cæteris, qui præsentibus Comitibus erant, pariterque ab absentibus Vicariis; qui, priusquam ii, quorum vices agebant, evocarentur, eorum insignibus notatas sedes occupabant. Rursusque observatis, quas paulò antè dicebam, ceremoniis, ad easdem redibant; sic tamen, ut, his non multò post relictis, sibi propriam rursus quisque sedem repeteret. Quod si verò quispiam ex absentibus Vicarium sibi substituere incuriâ quapiam vel errore neglexisset; tum hoc offerendi sacri donarii munus is, qui sedi ejusdem absentis Equitis insignibus notatæ proximè affidisset, obibat.

Quòd si verò impar esset Equitum numerus, eo in casu Eques sociò destitutus, vel ejus Vicarius, solus ad offerendum accedebat; uti etiam accedebant soli & sinè comite ii, quorum sedes è regione oppositæ erant sedibus & insignibus Equitum defunctorum, qui ad offerendum eâ die non evocabantur.

Hac ceremoniâ ita, ut modò retuli, ab universis peractâ, pro munere suo Cancellarius Ordinis (aut ejus locò doctus quispiam ac facundus Orator sacer) panegyricum dicebat sermonem, quo Ordinem, ejusque Authorem, omnesque illius Successores Supremos, atque omnes item Ordinis Equites debitis laudibus efferens, quantum ad Omnipotentis DEI gloriam, Divique Andreae, Ordinis Patroni, honorem augendum ea institutio contulisset, demonstrabat.

Subinde cùm in solempni Missa ad *Agnus DEI* est ventum, Prælati idem, qui Evangelii librum osculandum Principi antea obtulit iisdem, quibus priùs, linteatis ministris comitatus, & à Rege Armorum ad Supremum deductus *Pacem* eidem offerebat. Quo factò ubi ad Altare Prælati is rediit, Diaconus & Subdiaconus Missæ officio assistentes unâ eandem *pacem* deferebant Equitibus; & Diaconus quidem iis, qui à dextris, Subdiaconus verò iis, qui à sinistris confederant.

Missâ inter hæc absolutâ Supremus Ordinis solito ensis ictu nonnullos nobiles auratorum Equitum honore donabat, ac subinde dato ad reditum signo, ordine eodem, quo venere, à templo in aulam Principis sublimes equis revertebantur; ubi magnifico excepti convivio, Equestri, ut erant, amictu induti; in oblonga mensa supremo loco Supremus Ordinis Princeps accubebat solus, à dextris verò sinistrisque rectâ serie Equites cæteri (monstratò cuius ab armorum Rege locò) affidebant. Eratque alia insuper mensa, mensæ Supre-

Supremi opposita, quam suo pariter Ordinis ornatu insignes Ministri Ordinis occupabant. Solebátque is, qui inter Antifites ad hæc solemnia invitatos præcipuus erat, & mensæ Equitum, priusquam accumberetur, benedicere; & post eam rursus solitas Ecclesiæ preces recitare; ac, si quid præterea sacri muneris erat, peragere. Ut verò tantò & magnificentia amplior, & plausus populi major, ac memoria tantæ rei diuturnior foret, nummi insuper solemnium indices, inter perpetuos tympanorum compestrium tubarúmque concentus, grandi copiâ spargebantur in vulgus, nihilque omittebatur eorum, quæ ad ejus diei celebritatem, hospitúmque lætitiâ posse facere videbantur.

Interea in Ecclesia, Ordinis obsequiis destinata, aulæ purpurea cæteraque hujusmodi ornamenta festiva removebantur, pullóque omnia panno contegebantur. Candelabra item totidem, quot erant Equites, tam vivi, quàm à proximis Comitibus usque ad præsentia mortui, in loco ad id apparato collocabantur, albis è cera candelis ubique superpositis: quarum cæteræ quidem singulæ librarum duarum, Supremi verò trium esset; addebantur ad hæc candelis hujusmodi singulis singula scutula, quæ gentilitia tam vivorum, quàm proximè defunctorum Equitum insignia referebant. His aliisque ad lugubrem solemnitatem in Ecclesia apparatis, remotisque tandem post longum & regale epulum mensis, suum se in conclave è triclinio recipiebat Supremus atrata ibidem indumenta sumpturus; Equites verò & Ministri, postquam eundem eò honorificè comitati fuissent, in vestiarium Ordinis repositorium concedentes, purpurea ibidem vestimenta posuere, sumptóque atro, quem alibi descripsi, amictu ad funebre se pariter Vesperarum Officium comparabant. Quo postquam induti omnes fuere, in eodem, quo pridie, atrio Supremum præstolabantur, indeque subinde, ordine aliàs memorato & ad pridianas has defunctorum vigilias, & sequenti die (quæ Maji mensis tertia erat) ad sacra parentalia eâdem sese pompâ sistebant; nisi quod absque omni tympanorum strepitu tubarúmque clangore peragi res hæc omnis consueverat.

Illi porrò, quos dicebam, singulorum Equitum cerei, gentilitiis eorum scutulis signati, tam sub pridianis defunctorum vigiliis, quàm sub exequali diei posteræ sacrificio accensi ardebant. Quo verò tempore *Offertorium*, ut vocamus, à Pontifice peragebatur in Missa, eodem Rex Armorum, Supremum quidem solum, cæteros verò Equites vivos binos jungens, ut pridie factum, ad offerendum servatis pridianis cerimoniis evocabat, unaque tam Supremo, quàm cæteris, suum singulis cereum album ardentem cum affixo scutulo tradebat in manus, quem acceptum illi ad aram Sacerdoti offerebant; hic verò eosdem hos cereos ardentes rursus candelabris ante dictis affigi curabat. Ubi autem ad mortuos ventum est, eos Rex Armorum cereum album, eorum scuto insignitum, manu tenens eâdem, qua cæteros, voce solos evocabat in medium, paulúmque moratus, tristi subinde sono addebat: *Il est mort. id est: est mortuus.* Simúlque ejus candelam ipse, defuncti Equitis locò, offerebat, quæ postea extincta ad suum rursus candelabrum reponebatur.

His expletis Secretarius Ordinis pro suo munere elatâ voce Fundatoris cæterorumque Ordinis Supremorum, &, quotquot eatenus fuerant, defunctorum Equitum nomina & cognomina recitabat, eorumque actus heroicos, & virtutes præcipuas summatim referens, universos præsentis Equites Ordinis aliosque ibidem assistentes ad propitiandum iis cœleste Numen invitabat: quo factò Prælati, qui ceremonias has funebres peragebat, se unâ cum Equitibus, totóque populo demittens in genua psalmum; *De profundis* cum aliis quibus-

dam orationibus & Ecclesiæ collectis ad obtinendam æternam iis requiem voce lugubri recitabat, finisque unâ imponebatur lugubribus hisce Comitiorum solemniss.

Eâ die ad convivium rursus in aula Principis adhibebantur Equites ; & tametsi Supremus separatim prandere tum poterat : testatur tamen Laurentius du Blioul Secretarius Ordinis mortuus 1543. (cui præcipuè hanc omnem ceremoniarum relationem debemus) in suo tractatu, quem inscripsit : *Ceremonies du Tresinsigne Ordre du Toison d'Or.* ad id usque tempus, quo suum id opus in lucem edidit, Supremos Ordinis eâ semper humanitate usos esse, ut, si per corporis dispositionem liceret, dissimulatâ personæ suæ dignitate (privatorum in morem) sinè ulla loci honoratioris observatione cum Equitibus assiderent, tunicâ lugubri & capitiis amicti, sinè lugubri pallio : Ministris, ut pridie, separata in mensa suo prandio accumbentibus.

Sub occasum solis ad MARIANUM se rursus Vesperarum officium eodem, quo antehac Ordine conferentes, candido, quem fol. 26. à Carolo Audace institutum diximus, amictu utebantur, sedesque & chorum omnem serico cramefini coloris panno, auri argentique texturâ divite, contegebant. Eodémque ornatu & Ordine, præcinente tubarum clangore, matutinis diei proximè subsequentis horis ad solemnem Missam in honorem DEI paræ Virginis decantatam adibant ; sub qua tamen inter rem Divinam accedere ad offerendum nemo præter Supremum consuevit, eique honor idem, qui primâ die est habitus, ab universis Equitibus in laterales duas series divisus hac quoque die tam ad aram accedenti, quàm ab eadem post osculatam sacram patenam in sedem suam revertenti delatus est. Neque plura de sanctiori hac Comitiorum Equestrium parte, seu de sacris his Ordinis Solemniss annotata apud Authorem *Laurentium de Blioul*, cujus librum, paulò ante laudabam, reperio.

§. II.

Sacrorum Ordinis solemnium in Urbe Viennensi sub Augustissimo Cæsare Ordinisque Supremo, CAROLO VI. institutorum descriptio.

ITaque ad ea me nunc Sacra Ordinis solemnia confero, quæ, Supremo Ordinis hujus Nobilissimi, Amplissimique Principatu ad Augustissimum Imperatorem nostrum, eundémque Hispaniarum Regem Carolum VI. delapso, Vienna Austriæ se vidisse, imò in annos singulos etiamnum se videre gloriatur. Ac imprimis quidem splendoris plurimum & magnificentiæ ea solemnitas habuit, quæ insigne sanè spectaculum anno 1712. die 29. Novembris primum, ac die rursus subsequenti (in qua titolare festum Ordinis, Dies nempe Divo Andreæ Apostolo sacra incidit) Urbi huic Cæsareæ dedit ; dum & pridie ad vespertinum officium, & ipso Divi Apostoli festo die ad solemne sacrificium hac pompâ & Ordine ex Aula Cæsarea in Cathedralem Divi Stephani Basilicam ab ipsa imprimis Augustissima Majestate Cæsarea, tum & à cæteris nobilissimis Aurei Velleris Equitibus est processum.

Postquam in interioris Aulæ Cæsareæ atrio Torquati Equites omnes in suo Ordinis ornatu, cujus magnificentia alibi fusiùs est descripta, convenère, initium Equestris pompa hoc ordine sumpsit.

Ibat primum novo, eoque supra famulorum sortem eleganti vestitu insignis Cæsareorum Camerariorum, eorúmque, qui ab intimis sunt Consiliis Cæsari, cætero-

cæterorúmque Ordinis Equitum servilis turba longissimâ , qua bini binos con-
sequebantur , ferie.

Tum pari ordine sublimes in equis Camerarii Cæsarei , intimique Consilia-
rii , pullo, quem in Consilio gestare consueverunt, amictu induti, galerisque pen-
narum cristâ decoris insignes sequebantur ; prementibus singulorum vestigia ,
qui pedites succedebant , honorariis cuiusque Ministris domesticis.

Hos excipiebat suas rursus in classes distincta famularis Aulæ Cæsareæ tur-
ba , cujus vestigiis subinde tubicines, & honorariorum Cæsaris Epheborum lon-
gus Ordo insistebat.

Post hos equo sublimis ferebatur Dominus Joannes ab Isendik Rex Armo-
rum, idémque Thesaurarius Ordinis talarî holosericâ punicei coloris tunicâ, &
holoserico purpurei coloris pallio (cujus oram limbus duplex variis ex auro
cirris à phrygione elaboratus ambiabat) aureoque Ordinis Torque (cui pro vel-
lere grande numisma Aureum, alterâ parte Cæsaris, alterâ Ordinis Insigne refe-
rens, appensum spectabatur) insignis.

Ejus dextram (pari talaris tunicæ palliique ornatu decorus, ac insigni itidem
vestus equo) premebat Dominus Joannes Theodorus L. B. ab Imfen Secretarius,
idémque Cancellarius Ordinis, eâ re unâ à priori diversus, quòd appensam Tor-
qui Aureo capellam, qua sigilla Ordinis continebantur, gestaret.

Hos generosorum item prementes terga sonipedum ipsi Equites Ordinis
consequabantur hoc modò : ut, qui postremi adscripti in Sodalitatem hanc es-
sent, primi post Ordinis Ministros procederent ; qui primi ex præsentibus adle-
cti in Ordinem forent, postremum locum tenerent. Atque hi omnes puniceis
ex holoserico tunicis talaribus amicti , palliisque ex holoserica purpura
longo in terram firmate defluentibus , ac multitio albo ac lucenti subductis, or-
nati incredibilem quandam majestatem spirabant ; erat siquidem ora Eque-
strium horum palliorum omnis limbo quadruplici eoque lato instructa ; in quo-
rum extimo, qui niveus erat, repetitum identidem Ordinis lemma : *Je l'ay em-
pris* literis filo aureo ductis legebatur ; alter in purpurâ cirros, nescio quos, arti-
fici auro ductos mirèque implexos referebat ; tertius Ordinis symbolum : Igni-
arios nempe calybes, silicisque & emicantes ex quodam velut collisu scintillas
eodem auro futili fictas objiciebat aspectui ; in quarto demum & intimo artifi-
cis phrygionis ingenium, varios rursus ductos ex eodem auro futili flexus felici
dexterâ efformâsar. Capita porrò Equitum Capitia purpurea in orbem con-
tracta, & supernè in quandam veluti coronidem turbinata, eadémque phrygionis
acu elaborata, tegebant ; è quorum singulis longa lacinia, quæ nullo tamen erat au-
ro picta, dependebat. Singulorum adhæc è collo dependens cum Vellere Aureo
major Ordinis Torques, ornatûs plurimum majestatisque addebat ; ii verò bini
procedebant hoc ordine :

1. Dominus Comes Vincentius Oropesa : & Dominus Norbertus
Comes à Colovrat.
2. Dominus Nicolaus Comes de Palfy, Imperatricis Eleonoræ Viduæ
Supremus Stabuli Præfectus : & Dominus Adamus Franciscus
Princeps de Schwarzenberg, Cæsareus Supremus Aulæ Marc-
schallus.
3. Dominus Ferdinandus de Sylva, Comes de Cifuentes , Marchio
d'Alconchel : & Dominus Michaël Joannes Comes ab Althan.
4. Dominus Rudolphus Sigismundus Comes de Sinzendorff, Supre-
mus Camerarius Cæsareus : & Dominus Carolus Josephus Co-
mes de Paar, Supremus Cæsareus Veredariorum Præfectus.

5. Dominus Gundacarus Thomas Comes & Dominus de Starhemberg, Cæsareæ Camerae Præses: & Dominus Ernestus Comes de Windischgrätz. Nam Dominus Carolus Maximilianus Comes de Thurri & Vallefaxina, qui Comiti Starhembergio Comes esse debuerat, ob sinistram corporis dispositionem, sellâ gestatoriâ ad D. Stephani deferri voluit.
6. Dominus Carolus Ernestus Comes de Waldstein: & Dominus Joannes Leopoldus Donatus Princeps de Trautson.
7. Dominus Aloysius Thomas Raymundus Comes ab Harrach: & Dominus Antonius Florianus Princeps, & Dominus de - & in Liechtenstein, Supremus Cæsareæ Aulæ Præfectus.
8. Dominus Philippus Sigismundus Comes à Dietrichstein, Supremus Cæsareus Stabuli Præfectus: & Dominus Otto Honorius Comes ab Abensperg & Traun, Inferioris Austriæ Provinciæ Marschallus.

Notandumque: quòd post singulos Ordinis Equites bini è domesticis eorum nobilibus pedestri comitivâ, Dominorum suorum vestigia prementes, secuti sint.

Cùmque eo jam ordine septendecim nobilissimi Equites præter binos, quos dixi, Ordinis Ministros præcessissent; Supremus deinde Præfectus Ordinis, Augustissimus ipse Imperator, pari cum Equitibus cæteris ornatu corporis, at specie longè supra cæteros Augustiori successit: Cæsareis spiculatorum & stipatorum Præfectis, suis item in equis, Cæsaream Majestatem ponè sequentibus; dum interim utrumque Cæsaris latus longa spiculatorum hastatorumque satellitum turma pedibus incedens protegeret, & urbana cum suo Centurione militia agmen omne concluderet.

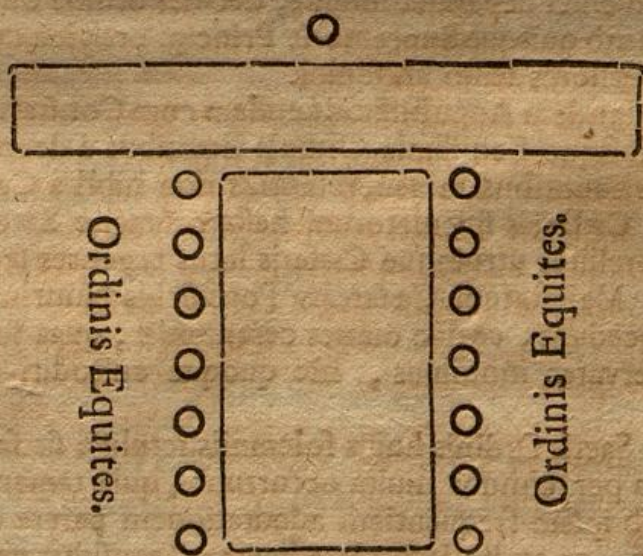
Ubi verò ad Cathedralè (nunc Metropolitanam) Divi Stephani Basilicam ventum est, in ipso templi atrio Sacra Majestas Cæsarea ab Eminentissimo Cardinali de Saxenzeitz, alteroque Eminentissimo Cardinali Piazza, Excellentissimo Reipublicæ Venetæ Legato Domino Victore Zane, Celsissimo Principe & Episcopo Viennensi (nunc Archiepiscopo & Eminentissimo S. R. E. Presbytero Cardinali) Sigismundo à Kolonitz, totoque Reverendissimorum Canoniorum Capitulo, solitæ venerationis obsequiis honorificentissimè excepta, iisdemque comitantibus ad sacrarium seu chorum, pretiosissimis aulæis convestitum, atque ad erectum ibidem ad dextrum aræ latus thronum deducta est. Ibi cum universi Equites, Augustissimum Cæsarem pulchro ordine tantisper præstolati, transeuntem debitâ honoris significatione profecuti fuissent, simul ac ille suo confedit in folio, hi quoque honore DEO primùm in ara, dein Cæsari habito ad paratas sibi infra Cæsaris folium, è dextro aræ latere, sedes progressi sunt; latus alterum Eminentissimis Cardinalibus, & Legato Veneto occupante, dum supra dicti duo Ordinis Ministri in eodem hoc sinistro latere locum paulò demissiorem cepissent.

Sic ad Vespertinum Officium pridie, sic in ipso Divi Andreae Apostoli Ordinis Patroni festo die ad sanctissimum solemnis Missæ sacrificium (quod accidente selectissimorum aulæ Cæsareæ phonaſcorum choro, Celsissimus Viennensis Urbis Episcopus assistentibus duobus Prælatibus infulatis peregit) est itum: Ceremoniis iisdem, quarum aliàs in præsentia Cæsaris usus est, observatis; nisi quòd *Offertorii* tempore solemnior paulò observatus est ritus; dum armorum Rex in medium Sacrarii procedens, post venerationem trinam, Divino primùm in ara Numini, dein Augustissimo Cæsari, ac demum Equitibus Ordinis habitam, faci-

sacrificiales nummos offerendi tempus advenisse eâ ceremoniâ innuit : Quare Equites Ordinis omnes, præcedentibus Ministris, ante Cæsareum solium in duas series divisi, descendantem è throno Majestatem Cæsaream ad altare deduxere, oblatóque ibidem sacrificiali donario ad solium rursus eodem ordine reduxere. Cúmque subinde ad sedes rursus suas universi Equites revertissent, idem armorum Rex ipsos quoque Equites ad offerendum eodem, quo priùs, ritu evocavit, qui omnes unà prodeuntes pulchro ordine, sic, ut bini binos consequerentur, præcedente eodem armorum Rege ad aram principem ducti sunt, peractâque ibidem oblatione ad suum rursus quisque locum, exhibitâ tamen antea Majestati Cæsareæ tam in suo ad aram aditu, quàm in reditu, debitæ venerationis significatione, reversi sunt. Ubi subinde ad eam Sacrificii partem perventum est, qua *Pacem* dare Sacerdos consuevit, idem Rex armorum unum ex Prælati ad aram assistentibus ad deferendam Majestati suæ Cæsareæ eandem *Pacem* perduxit. Denique post peracta hoc modo Divina, ut ea solemnia tantò plus celebritatis haberent, consuetâ stricto ense in humeros percussione, nonnullos præsentium auratæ militiæ honore Majestas sua donavit. Rursúmque eâdem, qua advenerat, pompâ ac ordine (Urbe omni in tam novæ rei spectaculum effusâ) in Cæsaream rursus Aulam processit.

Hic magnifico epulo à Sacra Cæsarea Regiâque Catholica Majestate, tanquam legitimo Ordinis Supremo nobilissimi hi Equites in sic dicta *Equestri aula* excepti sunt: ubi superiori quidem mensæ, in latum protensæ ac loco paulùm altiori locatæ, Augustissimus Cæsar, suprâ descriptâ puniceâ Ordinis togâ indutus, solus sub umbella assedit; Ordinis verò Equites cæteri mensæ alteri oblongæ, quæ non nisi paulùm à Cæsareâ remota erat, utroque in longum latere accubere in hanc propè, quam hic adjicimus, formam.

Augustissimus Cæsar.

Ministri verò Ordinis bini in alio quopiam propinquo conclavi eodem tempore suo itidem epulo, Cæsareâ illis munificentia humanitatéque exhibitó, assidere; resonantibus interea, pulcherrimo gratissimóque certamine, musicis diversi generis instrumentis. Sublatisque deinde mensis ab universis Equitibus in Cæsareum conclave Augustissimus Imperator deductus est; Equitésque cæteri in suas quisque ædes remigrarunt.

Ut autem tantò esset perennior festi tam solemnisi memoria, nummi quoque memoriales, tantæque celebritatis indices, cusi sunt: quorum altera in parte videbatur Augustissimi Imperatoris ad vivi vultûs similitudinem expressa effigies; in altera verò idem Augustissimus equo insidens, Ordinis amictu indutus, exprimebatur. Ei nummo supernè in orbem hæc verba legebantur inscripta: *morbis antiquis*: in basi verò hæc epigraphe subiciebatur: *Aviti Ordinis Equit. Torquator. Aurei Velleris solemnia restituta. M. DCCXII. D. 30. Nov. vide Joan. Christian. Lünig in theat. cerem. Hist. Polit. part. 2. partit. 9. Caput 26. §. 5. n. 30. pag. 1129.*

Atque tametsi hæc Ordinis solemnisi tam insolenti apparatu sequentibus hucusque annis celebrata non fuerint, quo primùm in hanc Urbem inducta sunt; Habent tamen & ista multum sanè magnificentiæ singularis, quæ à prima hac pompa, quam paulò exactiùs descriptam nunc dedi, ea ferè una in re discrepare videtur: quòd equorum ab his soleat usus abesse; idque & ob majorem ipsius Augustissimi Cæsaris cæterorumque nobilissimorum Equitum commoditatem, & ob ipsam præsertim templi Aulici (Patrum Discalceatorum Divi Augustini ad Divam Virginem Lauretanam vulgò nuncupati) viciniam, in quo annua hæc Ordinis solemnisi hodie peragi consuevère. Ea tamen, quemadmodum celebrari à Sodalitate hac Equitum soleant, hic summatim expediam.

Primùm Cæsareorum Camerariorum & Aulæ Ministrorum longa series præit, nigro omnes, qualem in Consilio adhibere solent, amictu induti.

Hos proximè Rex Armorum, Thesaurarius, ac subinde Secretarius, idemque Ordinis Cancellarius, amictu ornatuque eodem, qui paulò antè descriptus est, induti sequuntur.

His proximi succedunt ipsi Ordinis Equites, Equestri ornatu suo, Majestatis ac Magnificentæ pleno, togis nempe puniceis, palliisque purpureis longo in terram firmate defluentibus, eoque, quem alibi vidimus, auri splendore decoris, amicti; capitæque capitibus auro pariter divitibus, tecti; Torquibusque, unde Aureum Velleris Colchici dependet insigne, decori; ordine observari ex ipsis legibus solito; quo tantò quisque Supremo it Principi propior, quantò est Equestri suæ in Ordinem electionis senio antiquior.

Post quos ipse tandem Augustissimus eodem cum Confratribus cæteris amictu ornatus, geminisque Senissimis Ordinis Equitibus à dextra lævæque stipatus progreditur; præeuntibus tamen, remotiùs non nihil à Cæsareo latere, Majestatem Cæsaream Cæsareis spiculatorum hastatorumque Satellitum præfectis, quos ipsi deinde Satellites utrumque Cæsaris latus tegentes sequuntur.

Demum post Majestatem Cæsaream Pontificius Nuntius, exterarumque Aularum legati procedunt, eæque omnes ceremoniæ, quas supra in Divi Stephani Basilica observatas innuimus, hic quoque custodiri pari accuratione videmus.

Atque hæc de Sacris Ordinis hujus solemnisi retulisse sit satis; tametsi enim & alia Ordinis festa per annum multa occurrunt, quia tamen minus magnificentæ habent, & ob ipsam frequentiam admirationem parere desierunt: idcirco eam hic relationem, ne tædio lectores afficerem, consultò prætereundam putavi. Vide plura apud *Joan. Christian. Lünig Theatr. cerem. Hist. Polit. part. 2. partit. 9. c. 26. §. 5. n. 31. & seqq.*

